

درس ۱: تاریخ‌نگاری و منابع در دوره معاصر

تاریخ‌نگاری سنتی: فهم و تفسیر بسیاری از رویدادهای تاریخی تا صدها سال با استفاده از آثار مورخان مسلمان بود که اکثر آنها ایرانی بودند.

۱- تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی (شرح زندگی شاهان و جنگ‌ها) اما با کمک آثار دیگری مانند تحقیقات رجالی، کتاب‌شناسی، زندگی‌نامه‌ها و... می‌توان اطلاعاتی در مورد زندگی اجتماعی، فرهنگی... به دست آورد.

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری سنتی:

- ۲- بی‌توجهی به زندگی اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی
- ۳- بی‌توجهی به علل رویدادها و حوادث
- ۴- وجود روحیه تملق و چاپلوسی
- ۵- پرهیز از ساده‌نویسی و داشتن سبک نگارش دشوار
- ۶- عدم توجه به نقد منابع و تحلیل و تفسیر رویدادها

نمونه تاریخ‌نویسی

زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری جدید:

- ۱- جنگ‌های ایران و روسیه و شکست ایران
- توجه به علل پیشرفت اروپاییان و عقب ماندگی ایران ← ترجمه آثار اروپاییان از زمان عباس میرزا به بعد
- ۲- ایجاد دارالفنون و دارالطباعه (مرکز نشر) و دارالترجمه [گسترش ترجمه کتاب‌ها از جمله کتاب‌های تاریخی؛ علت: ریاست دارالترجمه توسط اعتماد السلطنه (مورخ)] در دوره ناصرالدین شاه
- ۳- ترجمه کتیبه بیستون و طاق بستان توسط اروپاییان
- ۴- کاوش‌های باستان‌شناسی و فعالیت شرق‌شناسان:

- ۱- در برخی موارد از اعتبار و صحت برخوردار نبودند
 - ۲- زمینه غارت آثار باستانی و استعمار ملت‌ها را فراهم کردند
- ویژگی‌ها

انتقادکنندگان به تاریخ‌نگاری سنتی:

- ۱- خاوری شیرازی صاحب کتاب تاریخ ذوالقرنین (فتحعلی‌شاه)
- ۲- خورموجی صاحب کتاب حقایق ناصری (ناصرالدین شاه)، بیان مسائل در مورد واقعت قتل امیرکبیر
- ۳- اعتماد السلطنه صاحب کتاب صدر التواریخ ← بیان حقایق قتل امیرکبیر
- ۴- آخوندزاده (متفکر) به تاریخ‌نویسی رضاعلی خان هدایت به علت استفاده از شعر و ادبیات انتقاد کرد

ظهور تاریخ‌نگاری جدید: دوره معاصر

نکته: در دوره معاصر شکل جدیدی از تاریخ‌نگاری رواج یافت که از نظر بینش و روش با تاریخ‌نگاری سنتی متفاوت بود. (مهم)

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری جدید:

- ۱- استفاده از روش تحقیق علمی
- ۲- استفاده از منابع و اسناد معتبر و نقد آنها
- ۳- بیان یافته‌های علمی به زبان ساده
- ۴- استفاده از نتایج علوم دیگر مثل باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی و اسطوره‌شناسی

عوامل مؤثر بر توسعه روش پژوهش علمی تاریخ ایران:

- ۱- گسترش مدارس جدید
- ۲- تأسیس دانشگاه
- ۳- رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوره معاصر

عوامل مؤثر در گسترش تاریخ‌نگاری جدید:

- ۱- ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در مطالعه تاریخ
- ۲- تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان

تفاوت تاریخ‌نگاری سنتی و جدید:

در تاریخ‌نگاری سنتی توجه به زندگی شاهان و فتوحات آنها، در تاریخ‌نویسی جدید توجه به جنبه‌های مختلف زندگی انسان مثال: تاریخ بیداری ایرانیان نوشته ناظم‌الاسلام کرمانی (ویژگی کتاب: توجه به مردم و نقش طبقات مختلف در انقلاب مشروطه)

عوامل مؤثر بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی:

- ۱- انقلاب مشروطه (مهم‌ترین عامل)
 - ۲- دخالت استعمارگران
 - ۳- جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران
 - ۴- کودتاهای ۱۲۹۹ و ۱۳۳۲
 - ۵- جنبش ملی شدن نفت
 - ۶- انقلاب اسلامی
- یک نکته: برخی تاریخ‌نگاران معاصر گرایش‌هایی متضاد با فرهنگ ملی و دینی ایران داشتند.

منابع تاریخی در دوره معاصر:

- ۱- کتاب‌های تاریخی: الف) کتاب‌هایی که به روش سنتی و جدید توسط ایرانیان نوشته شد، ب) کتاب‌های اروپاییان در مورد ایران
- ۲- خاطرات
- ۳- سفرنامه‌ها: - گسترش سفرنامه نویسی در دوره قاجار
- نگارش سفرنامه‌های توسط: - ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه
- مقام‌ها و رجال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی
- سفیران، بازرگانان و جهانگردان خارجی
- اهمیت سفرنامه‌ها: مطالعه تاریخ اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی

نشریات از مظاهر متمدن غرب هستند که در دوره قاجار وارد ایران شدند.

الف) روزنامه‌های معروف دوره قاجار: ورود روزنامه به ایران ← دوره قاجار

- ۱- کاغذ اخبار (اولین روزنامه) ← میرزا صالح شیرازی
- ۲- وقایع اتفاقیه ← امیرکبیر، علت نگارش: رشد سیاسی - اجتماعی - فکری و فرهنگی مردم

نام تغییر یافت: دولت علیه ایران

- ۳- روزنامه‌های چاپ شده در خارج به علت وجود استبداد در ایران و نبودن آزادی بیان
- ۴- روزنامه‌های دولتی و غیر دولتی
- ب) بعد از انقلاب مشروطه نشریات رشد سریعی یافت. ج) در دوره پهلوی تعداد مطبوعات نسبت به زمان احمدشاه کاهش یافت.
- د) وضعیت روزنامه در جمهوری اسلامی:

- ۱- نوسان مطبوعات
- ۲- تنوع مطبوعات
- ۳- انتشار مجله‌های تخصصی در موضوعات تاریخی

دو نکته: ۱. نشریات قدیمی منبع ارزشمندی در مطالعه تاریخ است

۲. نشریات احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی نیز برای پژوهشگران اهمیت دارد

اسناد و منابع آرشیوی:

اسناد تاریخی از مهمترین منابع پژوهش تاریخ است

اسناد تاریخی شامل: مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد، گزارش‌ها می‌باشد

تعریف آرشیو: محل نگهداری، حفاظت، مرمت، طبقه بندی و آماده سازی اسناد و استفاده محققان می‌باشد

علت آرشیو: اهمیت اسناد در پژوهش‌های تاریخی

آرشیو ملی: محل نگهداری اسناد و مدارک باارزش و معتبر هر کشور

اهمیت اسناد:

۱- داشتن اطلاعات ارزشمند در زمینه‌های مختلف

۲- بیان دیدگاه و عملکرد افراد شخصیت‌های احزاب و گروه‌ها